УДК 159.99.+316.613.4

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-12\(18\)-393-405](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-12(18)-393-405)

Кряж Ірина Володимирівна доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри прикладної психології, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 61162, м. Харків, майдан Свободи, 6, тел.: (057) 7075170, e-mail: ikryazh@karazin.ua, <http://orcid.org/0000-0002-9616-5891>

Холманова Вікторія Володимирівна магістрантка факультету психології, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 61162, м. Харків, майдан Свободи, 6, тел.: (057) 7075170, e-mail: v.kholmanova@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8124-8854>

СОЦІАЛЬНІ УСТАНОВКИ ЯК ПРЕДИКТОРИ СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПРАЦІВНИКІВ ІТ-КОМПАНІЙ

Анотація. Описані результати емпіричного дослідження соціальних установок як предикторів суб'єктивного благополуччя працівників ІТ-компаній. До вибірки увійшли 80 працівників ІТ-компаній та фрилансерів, працюючих в ІТ-галузі, віком від 20 до 55 років (57,5% - чоловіки). Психодіагностичні методи: шкала суб'єктивного благополуччя Г. Перує-Баду, шкала задоволеності життям Дінера, шкала «Індивідуалізм і колективізм» Triandis H.C. & Gelfand M.J., шкала віри в справедливий світ С. Dalbert, шкала віри в силу грошей І.Кряж.

Встановлено, що працівники ІТ-компаній з різним типом організаційної структури – ієрархічною (вертикальною) та плоскою (горизонтальною) структурою – не розрізняються за показниками когнітивного та емоційного параметрів суб'єктивного благополуччя. Розбіжності в досліджуваних установках простежені лише щодо установки на вертикальний колективізм, а саме – така установка більш виражена у працівників «плоских» організацій, ніж ієрархічних.

Найбільш важливою з досліджуваних соціальних установок для суб'єктивного благополуччя працівника ІТ-компанії, незалежно від її організаційної структури, є віра в справедливість світу для самої людини. Це стосується емоційного та когнітивного параметрів благополуччя. Разом з тим, на відміну від задоволеності життям, на емоційному комфорті більшою мірою позначається негативний ефект віри в силу грошей. Загальний внесок віри в справедливість світу для себе, віри в силу грошей, вертикального індивідуалізму в суб'єктивне благополуччя складає біля 1/4 загальної дисперсії.

З використанням моделювання структурними рівняннями підтверджені шляхові моделі, розроблені для емоційного дискомфорту та задоволеності

життям, за якими віра в гроші є медіатором між вертикальним індивідуалізмом та показником суб'єктивного благополуччя, а віра в справедливість світу до себе – медіатор між вірою в силу грошей та показником суб'єктивного благополуччя.

Ключові слова: соціальні установки, вертикальний індивідуалізм, віра в справедливість світу для себе, віра в силу грошей, суб'єктивне благополуччя, задоволеність життям, емоційний комфорт, організаційна структура

Kryazh Iryna Volodymirivna Doctor of Sciences (Psychology), Professor of the Department of Applied Psychology, School of Psychology, V. N. Karazin Kharkiv National University, 6 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, tel.: (057) 7075170, e-mail: ikryazh@karazin.ua, <http://orcid.org/0000-0002-9616-5891>

Kholmanova Viktoriya Volodymyrivna Graduate student of the School of Psychology, V. N. Karazin Kharkiv National University, 6 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, tel.: (057) 7075170, e-mail: v.kholmanova@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8124-8854>

SOCIAL ATTITUDES AS PREDICTORS OF SUBJECTIVE WELL-BEING OF IT COMPANY EMPLOYEES

Abstract. The results of the empirical study of social attitudes as predictors of the subjective well-being of employees of IT companies are described.

The sample included 80 employees of IT companies and freelancers working in the IT industry, aged 20 to 55 years (57.5% - men). Psychodiagnostic methods: the scale of subjective well-being of G. Peruet-Badu, Diner's scale of satisfaction with life, the scale "Individualism and collectivism" Triandis H.C. & Gelfand M.J., scale of faith in a just world C. Dalbert, scale of faith in the power of money I.Kryazh.

It is discovered that employees of IT companies with different types of organizational structure - hierarchical (vertical) and "flat" (horizontal) structure - do not differ in terms of cognitive and emotional parameters of subjective well-being. Differences in the studied attitudes were traced only in relation to the attitude to vertical collectivism, namely - such an attitude is more pronounced in employees of "flat" organizations than hierarchical ones.

The most important of the studied social attitudes for the subjective well-being of the employee of the IT company, regardless of its organizational structure, is the belief in the justice of the world for the person himself. This applies to the emotional and cognitive parameters of well-being. However, in contrast to life satisfaction, emotional comfort is more affected by the negative effect of faith in the power of money. The general contribution of faith in the justice of the world for oneself, faith in the power of money, attitude to vertical individualism in subjective well-being is about 1/4 general variance.

Using structural equations modeling path models, designed for emotional discomfort and life satisfaction, were confirmed, in which faith in money is a mediator between vertical individualism and the indicator of subjective well-being, and belief in the justice of the world is a mediator between faith in the power of money and the indicator. subjective well-being.

Keywords: social attitudes, vertical individualism, belief in a just world for the self (BJW-self), belief in the power of money, subjective well-being, life satisfaction, emotional comfort, organizational structure.

Постановка проблеми. Інформаційні технології – одна із галузей сучасності, які найбільш стрімко розвиваються як в Україні, так і в світі в цілому. В ІТ працюють найбільш освічені та професійні кадри, змагання за залучення найбільш талановитих працівників ведеться між компаніями по всьому світу. Зараз нікого не здивує ситуація, коли юнак, який отримав вищу освіту в Україні та пропрацював кілька років в українській ІТ-компанії, отримує запрошення працювати в США в Гугл, Амазон чи Фейсбук. В таких обставинах, щоб бути конкурентноздатними, вітчизняним компаніям важливо створювати умови для комфортної праці своїх працівників, використовуючи нематеріальні – соціально-психологічні, морально-психологічні методи заохочення.

З іншого боку, ІТ-працівники часто стикаються із когнітивними та нервовими перевантаженнями, що призводить до стресу, втрати інтересу до роботи, до особистого розвитку, інших проявів суб'єктивного неблагополуччя. Показовим є обговорення відчуття суб'єктивного неблагополуччя на веб ресурсі DOU (Developers of Ukraine) – основному інтернет-ресурсі для працівників ІТ-галузі в Україні. Стаття з назвою “Підчепив вигорання” (“вигорання” тут використовується як збиральний ненауковий повсякденний термін, яким серед ІТ-працівників прийнято називати прояви суб'єктивного відчуття неблагополуччя) отримувал коментарі протягом 5 місяців, набрав більш ніж 600 коментарів та 19 тисяч переглядів [1]. Це є наочним підтвердженням актуальності проблеми суб'єктивного благополуччя серед ІТ-працівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В якості рішення проблеми втрати відчуття благополуччя в ІТ-менеджменті набрала популярності теорія так званих «плоских» організаційних структур. Її основна ідея полягає в тому, що якщо виключити зайві прошарки менеджменту, та дати працівникам можливість самотужки приймати рішення відносно своєї та сумісної роботи, то це призведе до зниження рівня стресу, підвищення відчуття контролю над власним життям та, як наслідок, підвищить відчуття задоволеності роботою та життям в цілому. Серед компаній з плоскою організаційною структурою є такі відомі в Україні компанії, як AirBnB, Medium and Valve.

Основні засади плоскої організаційної структури або холакратії були

сформульовані Брайаном Робертсом [2]. Розвиваючи його ідеї, Ф. Лалу в книзі «Відкриваючи організації майбутнього» пише: «Чи можемо ми створювати організації, не вражені дуже добре знайомими нам хворобами? Організації, вільні від політиканства, бюрократії та внутрішньо-корпоративної боротьби. Організації, де співробітники не перебувають у вічному стресі, не вигоряють на роботі, не підкоряються обставинам з байдужістю, або обуренням чи гіркою апатією» [3, с.5]. Таким чином, плоска організаційна структура компанії пропонується як така, що позитивно впливає на емоційний стан та відчуття задоволеності життям її працівників. За Е.Дінером, це й є показники суб'єктивного благополуччя [4]. Теоретичним підґрунтям припущення щодо позитивної ролі плоского типу організаційної структури для суб'єктивного благополуччя працівників може слугувати теорія самодетермінації, згідно якої автономія є однією з базових психологічних потреб, реалізація яких є умовою для переживання людиною благополуччя [5].

Разом з тим, коли йдеться про задоволеність працівника організацією та умовами його діяльності, стосунками в організації, взаєминами з керівництвом та колегами тощо, слід враховувати його очікування та уявлення по «належне», зафіксовані у соціальних установках. Ми вважаємо за потрібне звернутися в площині означеної проблеми до колективізму та індивідуалізму, віри в справедливий світ та установок щодо грошей.

Колективізм – індивідуалізм. Г. Тріандіс та М. Гелфанд розглядають різні види колективізму та індивідуалізму, що можуть бути описані за акцентами на горизонтальних і вертикальних соціальних відносинах [6]. Взагалі кажучи, горизонтальні моделі припускають, що одне «я» більш-менш схоже на будь-яке інше «я». Навпаки, вертикальні моделі базуються на принципі ієрархії, і одне «я» відрізняється від інших «я». Спосіб, яким ці відносні акценти поєднуються з індивідуалізмом і колективізмом, виробляють чотири чіткі моделі: горизонтальний індивідуалізм (ГІ), вертикальний індивідуалізм (ВІ), горизонтальний колективізм (ГК) і вертикальний колективізм (ВК).

При орієнтації на ГІ люди хочуть бути унікальними та відрізнитися від груп, імовірно, вони скажуть «я хочу робити свою справу» і будуть дуже впевнені в собі, але вони не особливо зацікавлені в тому, щоб здобути відзнаку чи мати високий статус. Люди типу ВІ часто хочуть виділитися і здобути статус, вони роблять це в індивідуальних змаганнях з іншими. Вони, ймовірно, скажуть: «Я хочу бути найкращим». У ГК люди бачать себе схожими на інших (наприклад, одна особа, один голос) і підкреслюють спільні цілі з іншими, взаємозалежність і товариськість, але вони нелегко підкоряються владі. У ВК люди підкреслюють цілісність внутрішньої групи, готові пожертвувати своїми особистими цілями заради цілей внутрішньої групи і підтримують змагання своїх внутрішніх груп з зовнішніми групами. Якщо органи влади в групі хочуть, щоб усі діяли таким чином, який є вигідним для групи, але є не вигідним або неприємним для деяких окремих членів групи, вони

підкоряються волі цих органів влади.

Важливо зазначити, що жодна з чотирьох моделей не є обов'язково кращою чи гіршою для функціонування людини. Натомість кожна із цих культурних моделей по різному функціонує в різних ситуаціях. Зокрема, патерн ПІ дозволяє індивідам займатися своїми справами без обмежень, наданих внутрішніми групами; патерн ВІ, з його акцентом на конкуренції, ймовірно, призведе до творчості та великих індивідуальних зусиль. Навпаки, модель ГК, ймовірно, призведе до значної соціальної підтримки. Шаблон ВК може дозволити групі стати більше, ніж сума її частин. Ця культурна модель забезпечує захист та безпеку і зменшує потребу в особистих рішеннях, які в деяких людей викликають занепокоєння.

З іншого боку, з кожним шаблоном, ймовірно, пов'язані також витрати. Патерн ПІ може призвести до соціальної ізоляції, коли люди займаються своїми справами, але ніхто не схвалює те, що вони роблять. Схема ВІ може призвести до надзвичайного стресу, особливо після невдач у змаганнях. Модель ГК може поглинати значну частину енергії індивіда в соціальних відносинах, таким чином знижуючи продуктивність. Модель ВК може призвести до авторитарних режимів та етнічних чисток.

Поняття *"віра в справедливий світ"* (дали – ВСС) було введено М. Лернером [7]. ВСС являє собою загальну світоглядну установку (часто звану оманною або ілюзією), відповідно до якої люди переконані в тому, що світ влаштований впорядковано і коректно, являє собою таке місце, де кожна людина, зрештою, отримує те, що заслуговує: нагороди та покарання. Ця віра базується на потребі людини розуміти, чому одні благополучні, а інші – нещасні, і проявляється тоді, коли при зіткненні зі стражданнями невинної людини без можливості їх припинення чи компенсації люди починають переконувати себе та інших, що жертва заслуговує на свої страждання. ВСС сприяє досягненню віддалених цілей і пом'якшує дію стресу, також вона пов'язана з альтруїзмом, довірою; довірою к державним структурам. Люди, які бачать світ як зрозумілий і передбачуваний, довіряють світу та іншим людям, надають допомогу та розраховують на взаємність.

Дослідження послідовників М. Лернера показали, що віра у справедливість світу неоднорідна: можна вірити у справедливість світу взагалі (ВСС загальна) та у справедливість світу по відношенню до самого себе (ВСС особиста) [8; 9]. Ці дві установки бувають різного ступеня виразності, і своєрідність їх поєднань породжує різні життєві позиції. Більше того, є люди, які взагалі не вірять у те, що світ справедливий. Така установка може бути ресурсною для деяких категорій людей, зокрема для людей з обмеженими можливостями здоров'я.

Віра в справедливість світу для себе особисто і віра в справедливість світу для всіх, хоча і корелюють одна з одною, виконують різні функції. Психосоціальної адаптації людей сприяє ВСС особиста, пов'язана з позитивним самосприйняттям і продуктивними стратегіями подолання стресу, зі здатністю

прощати себе та інших. А ВСС загальна позитивно пов'язана з суворішим ставленням до порушників, з негативним ставленням до літніх і бідних, оскільки справедливий загалом світ не передбачає незаслужених страждань, отже, у всіх бідах винні самі постраждалі.

За результатами досліджень, віра в справедливий світ для себе та віра в справедливість світу для всіх можуть виконувати різні функції та обумовлювати різну оцінку подій залежно від контексту – індивідуалізму або колективізму (згідно: [10]).

Віра в силу грошей. Згідно теорії самодетермінації, психологічне благополуччя пов'язане з домінуючим типом цінностей: ті, хто прагне до цілей, пов'язаних з внутрішніми цінностями, будуть більш задоволені життям ніж ті, хто орієнтований на зовнішні цілі, на гроші [11]. З іншого боку, можна очікувати, що орієнтація на гроші, віра в їх «силу» буде більш притаманною людям, орієнтованим на індивідуалізм, особливо індивідуалізм вертикальний, який підштовхує до конкуренції.

Метою нашої роботи є дослідження індивідуалізму-колективізму, віри в справедливий світ та віри в силу грошей як предикторів суб'єктивного благополуччя працівників в ІТ-компаніях з різним типом організаційної структури.

Виклад основного матеріалу

Методи дослідження:

- шкала суб'єктивного благополуччя Г. Перує-Баду (в адаптації М.В.Соколовой), 17 пунктів, альфа Кробрнаха становив 0,90;
- шкала задоволеності життям Дінера (в адаптації Д.А.Леонтьєва), 5 пунктів, альфа Кробрнаха 0,82;
- опитувальник «Індивідуалізм і колективізм» Triandis H.C. & Gelfand M.J. (в адаптації А. Є. Бушміної) з чотирма шкалами по 4 пункти: ВК ($\alpha=0,75$), ГК ($\alpha=0,70$), ВІ ($\alpha=0,65$), ГІ ($\alpha=0,64$);
- шкала віри в справедливий світ С. Dalbert (в адаптації С. К. Нартової-Бочавер): ВСС для всіх, 6 пунктів ($\alpha=0,85$); ВСС для себе, 7 пунктів ($\alpha=0,92$);
- шкала віри в силу грошей І.В. Кряж, 10 пунктів, альфа Кробрнаха 0,84.

Для аналізу даних були використані *методи математичної статистики*: методи описової статистики, коефіцієнт кореляції Спірмена, множинний регресійний аналіз, моделювання структурними рівняннями (аналіз шляхів). Для перевірки відповідності розподілу отриманих даних нормальному розподілу були використані критерії Колмогорова-Смірнова та Шапіро-Уїлка. Статистична обробка проводилася за допомогою програмного пакету STATISTICA 7.

Вибірка досліджуваних складається із 80 працівників ІТ компаній та фрилансерів, працюючих в ІТ-галузі, віком від 20 до 55 років (57,5% - чоловіки).

Результати дослідження. Аналіз розподілу даних за критерієм Колмогорова-Смірнова показав відхилення від нормального розподілу для показника ШСБ ($p < 0,15$ при рекомендованому $p > 0,2$), за критерієм Шапіро-Уїлка – відхилення для показників вертикального колективізму, горизонтального індивідуалізму, вертикального індивідуалізму та ШСБ. Виходячи з цього, при проведенні порівняльного та кореляційного аналізів були використані непараметричні критерії (відповідно – Мана-Уїтні та Спірмена).

Було проведено порівняльний аналіз всіх показників в двох групах ІТ-працівників, що працюють в організаціях з вертикальною та горизонтальною структурою. Значущі розбіжності були встановлені лише для установки «вертикальний колективізм» – з більш високими показниками у працівників горизонтальних організацій ($U=462$, $p=0,007$). Такий результат є дещо неочікуваним, оскільки організації з горизонтальною – плоскою – структурою мали б посилювати в працівників установки на горизонтальні відносини колективізму та/або індивідуалізму, й навпаки, організації з ієрархічною структурою спираються саме на установку вертикального колективізму.

Підкреслимо, що за обома показниками суб'єктивного благополуччя не було встановлено розбіжностей. Тобто структура організації, в якій працює людина, не визначає сама по собі ні відчуття працівником емоційного комфорту, ні його задоволеність життям.

Аналіз зв'язків між показниками суб'єктивного благополуччя та соціальними установками проводився для вибірки в цілому (табл.1). За результатами аналізу, задоволеність життям позитивно корелює з обома переконаннями в справедливості світу та негативно, але лише на рівні тенденції ($p=0,09$), – з вірою в силу грошей.

Таблиця 1

Матриця інтеркореляцій досліджуваних показників

Показник	1	2	3	4	5	6	7	8
1. ВК	1,00							
2. ГК	0,28*	1,00						
3. ВІ	0,22*	0,11	1,00					
4. ГІ	-0,10	-0,14	0,41***	1,00				
5. Гроші	-0,16	-0,01	0,50***	0,24**	1,00			
6. ВСС для себе	0,00	0,08	-0,20	-0,05	-0,28*	1,00		
7. ВСС для всіх	0,04	0,25*	-0,00	-0,12	-0,14	0,31*	1,00	
8. ЗЖ	0,05	0,06	-0,16	-0,12	-0,19	0,45***	0,32**	1,00
9. ШСБ	-0,08	-0,05	0,29**	0,27*	0,41***	-0,38***	-0,20	-0,63***

Показники: 1. ВК – вертикальний колективізм, 2. ГК – горизонтальний колективізм, 3. ВІ – вертикальний індивідуалізм, 4. ГІ – горизонтальний колективізм, 5. Віра в силу грошей, 6. ВСС для себе – віра в справедливий світ для себе, 7. ВСС для всіх – віра в справедливий світ для всіх, 8. ЗЖ – задоволеність життям, 9. ШСБ – шкала суб'єктивного благополуччя.

Примітки: * – $p < 0,05$; ** – $p < 0,01$; *** – $p < 0,001$, підкреслено – $p < 0,1$

Показник, отриманий за ШСБ, має позитивний зв'язок з вірою в силу грошей, а також з обома установками індивідуалізму. З обома переконаннями щодо справедливого світу ШСБ має негативні кореляції (хоча з вірою в справедливий світ для всіх – зв'язок встановлений лише на рівні тенденції). Слід враховувати, що високі показники за ШСБ вказують на зниження емоційного комфорту, а високі показники – на емоційний дискомфорт. Тобто в цілому посилення суб'єктивного благополуччя в його емоційному та когнітивному вимірах в основному пов'язане зі зниженням віри в гроші та посиленням віри в справедливість світ, перш за все – справедливості для себе. Показово, що емоційний дискомфорт супроводжується більш виразними установками індивідуалізму з фокусом на грошах, при цьому віра в силу грошей позитивно пов'язана як з вертикальним (найбільш сильний зв'язок), так й горизонтальним індивідуалізмом, негативно – з вірою в справедливий світ для себе.

Окремо було проаналізовано кореляційні зв'язки між показниками СБ та соціальних установок окремо для двох груп респондентів – представників двох типів організацій. Було встановлено, що в тих, хто працює в «плоских» організаціях, показник задоволеності життям корелює з вірою в справедливість світу – для себе ($\rho=0,40$) та для всіх ($\rho=0,39$). В групі працівників ієрархічних організацій задоволеність життям позитивно корелює з вірою в справедливість світу для себе, негативно – з вірою в силу грошей та вертикальним індивідуалізмом, емоційний дискомфорт (ШСБ) негативно корелює з вірою в справедливість світу для себе, позитивно – з вірою в силу грошей та обома установками індивідуалізму. При цьому, якщо в «плоских» організаціях кореляція вертикального індивідуалізму та задоволеності життя становить 0,15, то в організаціях ієрархічного типу така кореляція дорівнює -0,28. Порівняльний аналіз цих коефіцієнтів кореляції, отриманих в двох групах, дозволяє казати про розбіжність між ними на рівні тенденції ($p=0,078$). Тобто, якщо в організаціях з ієрархічною структурою вертикальний індивідуалізм супроводжується певним зниженням задоволеності життям, то в організаціях з плоскою структурою вертикальний індивідуалізм жодним чином не шкодить задоволеності життям та навпаки – задоволеність життям не зменшує орієнтацію на самоствердження в конкурентних відносинах.

Для більш глибокого вивчення характеру зв'язків між соціальними установками та суб'єктивним благополуччям було використано множинний ієрархічний аналіз. В якості можливих предикторів розглядалися віра в справедливість світу – для себе та для всіх, віра в силу грошей, дві установки на індивідуалізм. Проведення регресії з покроковим видаленням слабких предикторів (backward stepwise) дало один значимий предиктор – віру в справедливість світу для себе, який пояснював 17% загальної дисперсії емоційного дискомфорту (бета-коефіцієнт -0,43; $p=0,00001$) та 24% – задоволеності життям (бета-коефіцієнт 0,50; $p=0,000002$).

Окремо було послідовно перевірено моделі з вірою в гроші та вертикальним колективізмом, а також з вірою в справедливість світу до себе як предикторами показників суб'єктивного благополуччя (табл.2). Хоча віра в силу грошей, розглянута окремо, є значимим предиктором для ШСБ та задоволеності життям (модель 2), при включенні в одну модель (4) разом з вірою в справедливий світ для себе вона може бути розглянута предиктором для ШСБ лише на рівні тенденції ($p=0,09$) та не є значущим предиктором для задоволеності життям. Тобто можна припустити, що зв'язок віри в силу грошей з показниками суб'єктивного благополуччя є опосередкованим вірою в справедливість світу для себе: повне опосередкування для задоволеності життям та часткове – для емоційного дискомфорту. Подібно до цього, опосередкованим є також зв'язок вертикального індивідуалізму з суб'єктивним благополуччям, але медіатором виступає віра в силу грошей.

Таблиця 2

Результати регресійного аналізу

Модель	Предиктори	Шкала суб'єктивного благополуччя				Задоволеність життям			
		Бета	t(78)	p	Скорегований R^2	Бета	t(78)	p	Скорегований R^2
1	ВІ	0,33	3,13	0,002	0,10	-0,21	-1,86	0,07	0,03
2	Віра в силу грошей	0,40	3,82	0,0003	0,15	-0,25	-2,26	0,03	0,05
3	ВІ	0,16	1,31	0,19	0,15	-0,10	-0,75	0,46	0,4
	Віра в силу грошей	0,31	2,45	0,02		-0,19	-1,45	0,15	
4	ВІ	0,13	1,10	0,28	0,23	-0,05	-0,41	0,68	0,23
	Віра в силу грошей	0,21	1,72	0,09		-0,05	-0,43	0,67	
	ВСС для себе	-0,31	-2,96	0,004		4,39	4,39	0,000	

Для перевірки припущень щодо опосередкованого характеру зв'язків вертикального індивідуалізму та віри в силу грошей з суб'єктивним благополуччям було побудовано та перевірено за допомогою моделювання структурними рівняннями дві моделі шляхів (рис. 1 та 2). З огляду на малочисельну вибірку та відхилення розподілу даних від нормального використовувався метод ADF Gramian.

Рис. 1. Модель опосередкованого впливу соціальних установок на емоційний компонент суб'єктивного благополуччя

Згідно моделі на рис.1, вертикальний індивідуалізм підтримує віру в силу грошей, яка прямо та опосередковано – через гальмування віри в справедливість світу – посилює емоційний дискомфорт (всі шляхи є статистично значущими). За більшістю показників придатності така модель

непогано узгоджується з емпіричними даними: $\chi^2/df=2,64/2$; $p=0,27$; $RMSEA=0,06$; Joreskog $GFI=0,99$; Joreskog $AGFI=0,93$.

Рис. 2. Модель опосередкованого впливу соціальних установок на когнітивний компонент суб'єктивного благополуччя

Подібною описаній вище є модель 2, за виключенням того, що негативний ефект віри в силу грошей на задоволеність життям повністю опосередкований вірою в справедливий світ для себе, позитивний ефект якої на суб'єктивне благополуччя знижується через віру в гроші (всі шляхи в моделі значущі на рівні $p=0,000$). Така модель отримала підтвердження за всіма показниками придатності: $\chi^2/df=1,4/3$; $p=0,70$; $RMSEA=0,000$; Joreskog $GFI=0,99$; Joreskog $AGFI=0,98$.

Обговорення результатів

За результатами нашого дослідження єдина розбіжність між працівниками організацій з вертикальною та горизонтальною структурою пов'язана з установкою на вертикальний колективізм, при чому більш виразною ця установка є у тих, хто працює в «плоских» організаціях. Можна припустити, що тут «спрацьовує» своєрідна незадоволеність наявним: люди, робота яких організована саме в рамках колективістської вертикалі, більш помічають певні недоліки такої структури та менш погоджуються з її вимогами, й навпаки – ті, від кого робота в горизонтальній площині потребує певної стійкості до невизначеності та більшої відповідальності за власні рішення, можуть сумувати за простішою упорядкованістю стосунків та визначеністю обов'язків в вертикальних організаціях.

Разом з тим, в ієрархічних організаціях задоволеність життям у працівників пов'язана з менш вираженою установкою на вертикальний індивідуалізм. В «плоских» організаціях такий зв'язок відсутній, більш того, коефіцієнт кореляції є хоча статистично не значущим, але позитивним. Це може бути пояснене тим, що «плоскі» ІТ-компанії дають більше можливостей для реалізації власних намірів та самоствердження, не нав'язуючи повсюдних обмежувальних регламентацій.

Незалежно від організаційної структури ІТ-компанії, з досліджуваних соціальних установок найбільш важливою для суб'єктивного благополуччя працівника є віра в справедливість світу для самої людини. Це стосується як емоційного, так й когнітивного параметрів благополуччя. Однак на емоційному комфорті, на відміну від задоволеності життям, більшою мірою відбивається віра в силу грошей, яка пов'язана зі зниженням суб'єктивного благополуччя. В цілому, внесок досліджуваних соціальних установок в суб'єктивне благополуччя складає біля $\frac{1}{4}$ загальної дисперсії.

Віра в силу грошей конфронтує з вірою в справедливість світу до себе, тобто людина, яка виношує ідею грошей як засобу вирішення будь-яких проблем, важливішого за будь-які інші ресурси, скоріше не буде покладатися на справедливість світу. Але при цьому вона буде також втрачати у відчутті радості та в задоволеності своїм життям. Певний внесок в таку втрату вносять установки на індивідуалізм, особливо – на вертикальний індивідуалізм, що підтримують віру в силу грошей.

Обмеження та перспективи. Хочемо звернути увагу на обмеження нашого дослідження. Перш за все, через невелику вибірку його слід розглядати лише як пілотне, особливо це стосується нечисленної групи працівників організацій плоского типу. Нечисленність вибірки в цілому не дала змогу перевірити інші структурні моделі ефектів соціальних установок на суб'єктивне благополуччя. Отримані результати кореляційного аналізу дають підстави для введення в моделі латентних змінних, таких як суб'єктивне благополуччя (маніфестоване в нашому дослідженні двома показниками), віра в справедливість світу (два показники), установки на індивідуалізм. Але для перевірки таких моделей потрібно 100-200 спостережень (не менш 10 на один шлях), тож подальшою перспективою є, в першу чергу, збільшення вибірки. При цьому слід пам'ятати, що позиція працівника в ІТ-компанії може бути модератором, від якого залежить роль певних установок для благополуччя суб'єкта.

Також отримані результати підводять до питань щодо ролі особистісних ресурсів, таких як стійкість до невизначеності, довіра до себе тощо. Тому перспективою дослідження є також вивчення таких особистісних утворень в контексті означеної проблеми.

Висновки. За результатами проведеного дослідження, працівники ІТ-компаній з різним типом організаційної структури не розрізняються за показниками когнітивного та емоційного параметрів суб'єктивного благополуччя. Розбіжності в досліджуваних установках простежені лише щодо установки на вертикальний колективізм, а саме – така установка більш виражена у працівників організацій з плоскою структурою, ніж у працівників організацій з ієрархічною вертикаллю.

Найбільш важливою з досліджуваних соціальних установок для суб'єктивного благополуччя працівника ІТ-компанії, незалежно від її організаційної структури, є віра в справедливість світу для самої людини. Це стосується емоційного та когнітивного параметрів благополуччя. Разом з тим, на відміну від задоволеності життям, на емоційному комфорті більшою мірою позначається негативний ефект віри в силу грошей. Загальний внесок віри в справедливість світу для себе, віри в силу грошей, установки на вертикальний індивідуалізм в суб'єктивне благополуччя складає біля $\frac{1}{4}$ загальної дисперсії.

З використанням моделювання структурними рівняннями підтверджені шляхові моделі, розроблені для емоційного дискомфорту та задоволеності

життям, за якими віра в гроші є медіатором між вертикальним індивідуалізмом та показником суб'єктивного благополуччя, а віра в справедливість світу до себе – медіатор між вірою в силу грошей та показником суб'єктивного благополуччя.

Література:

1. Genuine Котюня. Подцепил выгорание. <https://dou.ua/forums/topic/34026/?from=fptopics>
2. Робертсон Б. Холакратия: Революционный подход в менеджменте. М.: Эксмо, 2017.
3. Лалу Ф. Открывая организации будущего. М.: Манн, Иванов и Фербер, 2016.
4. Diener E. Subjective well-being // *Psychological Bulletin*, 1984, 95, 542-575.
5. Deci E.L., Ryan R.M. Hedonia, eudaimonia, and well-being: an introduction // *Journal of Happiness Studies*, 2008, 9, 1–11.
6. Triandis, H. C., & Gelfand, M. J. Converging measurement of horizontal and vertical individualism and collectivism // *Journal of personality and social psychology*, 1998, 74(1), 118-128.
7. Lerner M.J. The Belief in a Just World. In: *The Belief in a Just World. Perspectives in Social Psychology*. Springer, Boston, MA, 1980.
8. Dalbert C. The world is more just for me than generally: About the personal belief in a just world scale's validity // *Social Justice Research*, 1999, 12(2), 79–98. <https://doi.org/10.1023/A:1022091609047>
9. Nartova-Bochaver, S., Donat, M., Astanina, N., & Rüprich, C. Russian adaptations of General and Personal Belief in a Just World Scales: Validation and psychometric properties // *Social Justice Research*, 2018, 31(1), 61-84.
10. Нартова-Бочавер, С.К., Астанина, Н.Б. Психологические проблемы справедливости в зарубежной персонологии: теории и эмпирические исследования // *Психологический журнал*, 2014, 35(1), 16-32.
11. Гордеева Т.О. Теория самодетерминации: настоящее и будущее. Часть 1: Проблемы развития теории // *Психологические исследования*, 2010, 4(12). <http://psystudy.ru/index.php/num/2010n4-12/343-gordeeva12.html>

References:

1. Genuine Kotjunja. *Podcepil vygoranie* [Picked up the burnout]. <https://dou.ua/forums/topic/34026/?from=fptopics> [in Russian]
2. Robertson, B. (2017). *Holakratija: Revoljucionnyj podhod v menedzhmente* [Holacracy: The New Management System for a Rapidly Changing World]. M.: Jeksmo. [in Russian]
3. Lalu, F. (2016). *Otkryvaja organizacii budushhego* [Discovering the Organizations of the Future]. M.: Mann, Ivanov i Ferber, [in Russian]
4. Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95, 542-575.
5. Deci, E.L., Ryan, R.M. (2008). Hedonia, eudaimonia, and well-being: an introduction. *Journal of Happiness Studies*, 9, 1–11.
6. Triandis, H. C., & Gelfand, M. J. (1998). Converging measurement of horizontal and vertical individualism and collectivism. *Journal of personality and social psychology*, 74(1), 118-128.
7. Lerner M.J. (1980) *The Belief in a Just World*. In: *The Belief in a Just World. Perspectives in Social Psychology*. Springer, Boston, MA.
8. Dalbert, C. (1999). The world is more just for me than generally: About the personal belief in a just world scale's validity. *Social Justice Research*, 12(2), 79–98. <https://doi.org/10.1023/A:1022091609047>
9. Nartova-Bochaver, S., Donat, M., Astanina, N., & Rüprich, C. (2018). Russian adaptations of General and Personal Belief in a Just World Scales: Validation and psychometric properties. *Social Justice Research*, 31(1), 61-84.

10. Nartova-Bochaver, S.K., Astanina, N.B. (2014). Psihologicheskie problemy spravedlivosti v zarubezhnoj personologii: teorii i jempiricheskie issledovaniya [Theories and empirical researches on justice in the foreign personality psychology]. *Psikhologicheski Zhurnal*, 35(1), 16-32. [in Russian]

11. Gordeeva, T.O. (2010). Teoriya samodeterminacii: nastojashhee i budushhee. Chast' 1: Problemy razvitija teorii [Self-determination theory: present and future. Part 1: The problems of theory development]. *Psikhologicheskie Issledovaniya*, 4(12). <http://psystudy.ru/index.php/num/2010n4-12/343-gordeeva12.html> [in Russian]